

Указание за дейността на училищните психолози и педагогическите съветници - документ, изготвен от инициативна група, практикуващи на тези длъжности

Въведение – за кого е този документ и защо е необходим?

- Настоящото Указание има за цел структуриране и обезпечаване дейностите на психолозите и на педагогическите съветници в системата на предучилищното и училищното образование. То е предназначено за директорите на детските градини и училищата в при управлението на дейностите за подкрепа за личностно развитие съгласно ЗПУО и Наредбата за приобщаващо образование, за експертите от регионалните управления на образованието, за директорите на специализирани обслужващи звена, както и за всички специалисти, които изпълняват тези дейности.
- Дейностите на психолозите и педагогическите съветници са ключови за създаването, реализирането и развиването на училищни политики за подкрепа и ангажиране с деца и ученици както за превенцията, така и за интервенции при затруднения в обучението, психично-здравни проблеми, отношения с връстници и трудно поведение, включително интервенции при ситуации, които изискват отговор на цялата училищна общност със сътрудничеството на родителите и на институциите и службите в общността, както и принос в изграждането на позитивен психологически климат и отношения в училище.
- В своята професионална област психолозите и педагогическите съветници имат дейности, които се припокриват, както и специфични области, в които се разграничават. Същото е на база работната задача и професионалната подготовка на съответния специалист. Указанието дава насоки за начина, по който следва да се определят конкретните дейности в зависимост от длъжността, както и да бъдат осигурени условия за тяхната работа.

- Указанието включва дейности за допълнителна подкрепа за деца и ученици със специални образователни потребности, извършвани от психолозите на регионалните центрове за подкрепа на процеса за приобщаващо образование и на централните за подкрепа за личностно развитие.
- Указанието кореспондира с практиката на психолозите в детските градини като се прилага към тяхната работа съобразно спецификите на децата от предучилищна възраст.
- Указанието също така спомага за синхронизиране на работата на тези педагогически специалисти, разписана в текстове и на други нормативни актове от новата нормативна уредба.

Съгласно Указанието разграничението между двете длъжности е по отношение на участието на двата вида специалисти в образователната среда с различен фокус на тяхната работа:

Психологът работи на индивидуално ниво, с групата или класа, с учителите, родителите и с цялата училищна общност като извършва интервенции с фокус върху психичното здраве;

Педагогическият съветник работи повече с групата, процесите на социализация и поддържа взаимовръзките с обкръжението на детето и други дейности с психо-социален и педагогически фокус.

И двете позиции оформят своите дейности в контекста на подкрепата за личностно развитие, която е нов компонент в реформата, разписан в Глава 9 "Деца и ученици", Раздел II на ЗПУО. Подкрепата за личностно развитие дава алтернатива на образователния процес и променя ролята на всеки участник в него. В настоящото Указание педагогическите дейности на психолога и на педагогическия съветник се разпределят на двете нива на подкрепа – обща и допълнителна, съгласно чл. 177 на ЗПУО, в рубриците: *консултантска дейност, групова работа, експертна дейност и експертна дейност в екипна работа и взаимодействия.* (Таблица, 2 т.)

1. Профил и функционални характеристики

Профилът и функционалните характеристики на педагогическите съветници и психолозите в настоящото Указание кореспондира с описаното в Наредба № 12 от 01.09.2016 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти. Тук той е представен в съответствие с рамката от европейския стандарт за психолозите¹ и според споделена визия за работата на педагогическите съветници у нас. Педагогическите съветници съчетават работата с учениците и тяхната среда, което отразява в най-голяма степен процесите на образователна интеграция и приобщаващо образование, които протичат у нас през последните дванадесет години.

Психолог

Психологът е специалист с образование по психология и заема длъжността съгласно изискванията в Наредба № 12 от 01.09.2016 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти. Неговата работна задача включва дейности за обща подкрепа за личностно развитие – превенция, диагностика и консултиране, и дейности за допълнителна подкрепа за личностно развитие – оценка на потребности и интервенции в областта на психичното, социалното и емоционалното развитие, и обучението на учениците.

Дейностите за **обща подкрепа на психолога** включват:

- Предоставяне на консултиране за ученик, група и/или клас в областта на психичното здраве, социалното, емоционално развитие и обучението; превенция на обучителни трудности чрез прилагане на програми за

¹ European School Psychologists Improve Lifelong Learning - ESPIL, (2010), Education, Training, Professional Profile and Service of Psychologists in The European Educational System , <http://www.efpa.eu>

развитие на децата; идентифициране на деца с изяви дарби и насочването им към подходящи програми; образователно и кариерно ориентиране на учениците;

- Консултиране на училищното ръководство, учители, родители или техни представители, обществения съвет при изготвяне и прилагане на училищни политики и превенция на отпадането от училище и справянето с тормоза и насилието, екипната работа и други планове и промени на училищно ниво;
- Разработване и прилагане на програми за групова работа с ученици за развитие на социални и комуникативни умения, превенция на зависимости и различни видове рискове;
- Посредничество при решаване на конфликти, възникващи в училищна среда;
- Професионално ориентиране и кариерно развитие на ученици;
- Провеждане на тренинги с ученици и педагогическия персонал.

Дейностите за **допълнителна подкрепа на психолога** включват:

- Оценка на потребностите на учениците чрез използване на стандартизирани диагностични формални и неформални методи за изследване с цел определяне на функционирането на ученика с ориентиране към подходящата подкрепа и приобщаване;²
- Провеждане на интервюта, наблюдения, прилагане на въпросници, диагностични процедури с подходящи тестове и методики за разбиране и управление на груповите процеси, социалните норми, културните

² Диагностичната дейност на психолога се извършва в зависимост от подготовката и квалификацията на съответния специалист.

аспекти, интеракциите между учениците за целите на изграждане на позитивен психологически климат; принос към анализи за създаване на училищни политики, планове, проекти;

- Определяне на подходящите методи, умения, средства за изготвяне на оценки на регионално и национално ниво;
- Интервенции за допълнителна подкрепа за индивидуална и/или групова работа по случай с ученици със специални образователни потребности, в риск, с хронични заболявания, с изявиени дарби; координиране на подкрепата за личностно развитие в училището;
- Интервенции за подкрепа и консултиране на родители, екипна работа с учителите.

Педагогически съветник

Педагогическият съветник е специалист с образование по педагогика, социална работа и/или психология и заема длъжността, съгласно Наредба № 12 от 01.09.2016 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти. Неговата работна задача включва дейности за обща подкрепа за личностно развитие – превенция, и дейности за допълнителна подкрепа за личностно развитие – интервенции в областта на социалните и емоционалните умения на учениците, сътрудничеството с родителите, изграждане на взаимовръзки със средата на учениците и поддържане на взаимовръзките между семейството, училището и общността.

Дейностите за обща подкрепа на педагогическия съветник включват:

- Предоставяне на консултиране за ученик, група и/или клас в областта на социалното и емоционално развитие на детето, социализирането и отношенията в групата/класа, заниманията по интереси, решаването на конфликти и мотивацията, кариерно консултиране; превенция на зависимостите, хигиена, сексуално здраве;

- Консултиране на училищното ръководство, учители, родители или техни представители; консултиране на училищни политики за работа с родителите, междуинституционалното сътрудничество със системата за закрила на детето и другите отговорни институции и служби в общността;
- Разработване и прилагане на програми за групова работа с ученици за развитие на социални и комуникативни умения, превенция на зависимости и различни видове рискове;
- Посредничество при решаване на конфликти, възникващи в училищна среда.

Деятелностите за **допълнителна подкрепа на педагогическия съветник** включват:

- Участие в организирането на ресурсите за изготвяне на оценката на потребностите на учениците и плановете за подкрепа чрез осъществяване на контакт със специалистите от специализирани обслужващи звена и насочва родители и ученици;
- Провеждане на интервюта, наблюдения, прилагане на въпросници и други за разбиране на груповите процеси, социалните норми, културните аспекти, интеракциите между учениците за целите на изграждане на позитивен психологически климат; принос към анализи за създаване на училищни политики, планове, проекти;
- Интервенции за допълнителна подкрепа за индивидуална и/или групова работа по случай с ученици със специални образователни потребности, в риск, с хронични заболявания, с изявени дарби; координиране на подкрепата за личностно развитие в училището;

- Интервенции за подкрепа и консултиране на родители, екипна работа с учителите и провеждане на тренинги;
- Участие в дейности за подобряване на подкрепата за личностно развитие и достъпа до дейности и социално-здравни услуги на училищно, регионално и национално ниво.

2. Разпределяне на дейностите за обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в областите на тяхното припокриване и разграничението им за педагогическия съветник и за училищния психолог *

	Психолог	Психолог / Педагогически съветник	Педагогически съветник
	<i>Дейности за обща подкрепа (превенция)</i>		
Консултантска дейност	Диагностика с подходящи стандартизирани тестове и методики за целите на консултирането (напр. личностови въпросници, IQ тестове, образователни и кариерни тестове и др.) в случай, че специалистът е обучен за работа с тях и училището е закупила съответните пакети тестове и доклади	Консултиране на ученик, група/клас, семейство Оценка на училищна готовност, в случай че специалистът е обучен за работа със съответна методика	Организиране на ресурси на ниво училище и в общността
	Кариерно развитие	Кариерно и образователно консултиране	Съветване, наставничество, беседи
		Консултиране на учители, родители, училищно	

		ръководство с цел подобряване функционирането и образователните постижения на учениците в училищна среда	
Групова работа	Групова кризисна интервенция при психотравматични събития	Посредничество при конфликти в училищна среда	Подпомагане дейността на ученическия съвет
		Групова работа с ученици по заявка на класни ръководители или училищно ръководство в случай на заявен проблем;	
		Участие в проекти, провеждане на извънкласни дейности и клубове по интереси при осигурено проектно или друг вид допълнително финансиране	
Експертна дейност	Индивидуална кризисна интервенция при психотравматични събития	Наблюдение, изследвания и анкетни проучвания по различни въпроси, в т.ч. за механизма за противодействие на училищния тормоз	
		Участие в екипни срещи и училищни комисии	
		Координираща дейност на ниво училище	
		Анализи на проучвания на ниво училище, участие в проекти	
	<i>Дейности за допълнителна подкрепа (интервенции)</i>		
Експертна дейност в екипна работа и	Оценка на потребности на деца със СОП, в риск или надарени	Оценка на потребности на деца в риск	Идентифициране на децата, нуждаещи се от допълнителна подкрепа
	Участие в изготвянето на планове за подкрепа в съответните части: оценка на потребностите, психологическо консултиране и работа с ученика.	Междуйнституционални срещи и сътрудничество	Насочване към специалисти за изготвяне на оценка на потребностите
	Психо-социална рехабилитация	Екипна работа в училище : участие в екипни срещи и в изготвянето на планове за подкрепа на учениците, насочване към подходящи програми	

		Работа по случай, индивидуална и/или групова работа	

**Поради изключителната психическа натовареност на тези специалисти, динамичния им график и специфичната им роля на доверени лица на ученици и родители е недопустимо да им се възлагат дейности, извън посочените в Наредба № 12 от 01.09.2016 г. и в това указание. Като такива могат да бъдат определени:*

- *административни дейности, като проследяване и водене на документация за налагане на санкции на ученици, писане на различни книги и протоколи, изготвяне на справки и заповеди, отговаряне на писма от различни институции и др.;*
- *дежурства по коридорите или възлагане на различни проверки;*
- *заместване на учители, заместник-директори, директор (освен в крайни случаи и само след съответна заповед на директора, съгласие на специалиста и осигурено допълнително заплащане за неспецифичния вид дейност);*
- *друга несвойствена за длъжността и професионалните им задачи дейност.*

*** При назначаване на социален работник в училище, съгласно чл.115 на наредбата за приобщаващо образование, конкретните дейности на този специалист следва да се преразгледат, преразпределят като се добави и спецификата им към общата и допълнителната подкрепа за личностно развитие. Същото следва да се направи в съответствие с обучението, подготовката и квалификацията на социалния работник за извършването им.*

3. Указания за място/пространство

За изпълнение на дейностите си психологът и педагогическият съветник ползва самостоятелен кабинет, разположен на тихо, но лесно достъпно дори с инвалидна количка, място в сградата на училището. С оглед на това, че работата на тези специалисти изисква формиране на доверителни отношения е необходимо помещението да предразполага към спокойни и поверителни разговори, необезпокоявани от други, работещи или преминаващи, както и да има подобаващ вид (прилични стени, подова настилка, осветеност).

Кабинетът **на психолога и на педагогическия съветник** трябва да бъде оборудван с:

- Секция с рафтове и шкафове за специализираната литература, информационни брошури, методически наръчници и помагала, ползвани в работния процес и методическото подпомагане на учителите
- Заключващ се шкаф за съхраняване на документация
- Работно бюро, оборудвано с компютърна конфигурация, инсталиран офис пакет и мултифункционално копир- устройство (принтер, скенер и копир), мултимедийна конфигурация с преносим компютър.
- Осигурен достъп до интернет мрежа
- Оборудване за индивидуална работа с деца/ ученици - подходящи мебели, в т.ч. меки мебели
- Оборудване за провеждане на групови консултативни сесии в рамките на кабинета - мебели, модули, меки мебели и т.н.
- Диагностични и игрови методики за работа с ученици
- Информационно табло
- Бяла дъска и маркери
- Канцеларски материали и консумативи

- Друг вид оборудване - мивка и т.н.

По изключение и при наличие на сформирани мултидисциплинарни екипи за подкрепа на личностното развитие в училището е допустимо училищният психолог да ползва общ кабинет с друг психолог или педагогически съветник от същото училище, ако работят в различна смяна. Абсолютно недопустимо е един и същи кабинет да се ползва от специалисти от различни училища, ползващи една и съща сграда, поради необходимостта от съхранение на конфиденциална информация за учениците, ползващи услугата.

4. Указания за работно време³

- При назначение на трудови правоотношения, при пълно работно време 8 часа, психологът и педагогическият съветник отработва 30 (25+5) астрономически часа седмично в дейности свързани с пряката му работа в училищната среда за предоставяне на обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие (консултиране, индивидуална и групово работна с деца, родители и учители, кризисна интервенция, водене на задължителна документация, екипни срещи и взаимодействия, работа в комисии) и 10 астрономически часа седмично в непряка работа, която включва участие в мултидисциплинарни екипи за работа по случай, регионални и национални комисии, както и за самоподготовка, която специалистът не е длъжен да осъществява в училищна среда.
- Разпределението на нормата от 30 (25+5) часа седмична пряка заетост за всеки работен ден е в зависимост от потребностите на учениците, заявките за работа и сменния режим на училището.

Логика на работния график

- Естеството на работата на психолога и на педагогическия съветник изисква както работа със самото дете, нуждаещо се от подкрепа, така и пряка работа с неговото социално обкръжение – родители, учители, връстници или други лица влизащи в отношения с детето. Поради това, че работи с различни, непредвидими

³ Предложенията тук от днешна дата 05.03.2017г. се отнасят директно към предложената за обществено обсъждане Наредба за нормиране и заплащане на труда - с краен срок до 16.03.2017г.

казуси, с непредвидима динамика е напълно допустимо и приемливо графикът на работа да бъде също толкова динамичен и да търпи периодични промени, според необходимостта и заявките.

- Психологът и педагогическият съветник разпределя както седмичната си заетост, така и годишната такава спрямо логиката на дейностите, които изпълнява: например оценката на училищната готовност на първокласниците може да се извърши около 3 седмици след началото на учебната година с оглед първоначалната адаптация на най-малките ученици и/или непосредствено след записване на кандидатстващите деца за първи клас за целите на разпределяне на класове, предварителна работа с ученици, разпознаване на ученици с нужда от подкрепа и др. От тази гледна точка, работата на психолога и на педагогически съветник се определя заедно и интегрирано с училищната политика и план за дейността на училището. Според професионалната си преценка психологът и педагогическият съветник съставя графика си на работа като разпределя часовете за консултантска дейност, групова работа и експертната дейност на двете нива на подкрепа - обща и допълнителна.
- Поради естеството на работата броят на извършените дейности може да не съответства на броя на учебните часове. Една дейност в графика на психолога и на педагогическия съветник, може да обхване времето на два или повече учебни часа или по-малко от учебен час, в зависимост от нуждите.
- Формирането и структурирането на графика на психолога и на педагогическия съветник се случва на база договаряне със заявителите и ползващите психологична подкрепа и това се отразява в Дневник за регистриране на дейността на училищния психолог/педагогически съветник.
- Психологът и педагогическият съветник има единствено График на работното време, който е поставен на видно място.

Пример, Понеделник от 8.00ч до 14.00ч.

5.Нормиране⁴

Заетост: 30 (25+5) астрономически часа, като:

25 часа - "Дейности за подкрепа за личностно развитие", съгласно педагогически функции по чл.11 и чл.12 от наредбата за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти и чл.19 от наредбата за приобщаващо образование.

5 часа - "Екипна работа и взаимодействие", съгласно предоставянето на дейности за допълнителна подкрепа за личностно развитие в съответния раздел от наредбата за приобщаващо образование.

Работно място за психолог и за педагогически съветник:

За осъществяване на дейности за обща подкрепа съотношението специалист:ученици се определя 1: от 250 до 500 ученици като се съобразява с местните специфики и общинската стратегия за подкрепа за личностно развитие;

- за осъществяване на дейности за допълнителна подкрепа, включително работа по случай 1:15 ученици;

6. Указания за методическо осигуряване на дейностите

За пряката работа **на психолога**, училището, чрез училищния бюджет или чрез допълващ стандарт за психолого-педагогически кабинет (ППК)⁵, осигурява и ежегодно актуализира методиките за работа посочени в чл.74 от Наредбата за приобщаващо образование или друг подходящ инструментариум, като заплаща обучението за работа с тях на специалиста в зависимост от нуждите на учениците в съответното училище (напр. изброените

⁴ Предложението е внесено към общественото обсъждане на наредбата за нормиране и заплащане на 15.03.2017г.

⁵ Същото е предложението за финансиране на методическата работа чрез допълващ стандарт за психолого-педагогически кабинет - ППК и към т.7 от настоящото Указание

в наредбата методики са подходящи за ученици в начален курс, докато за учениците от гимназиален курс са нужни методики за образователно и кариерно ориентиране или за изследване на различни способности):

- Методика за оценка на образователните потребности на децата и учениците,
- Методика за функционална оценка и работа с деца с умствена изостаналост и аутистичен спектър на развитие,
- Методика за оценка на индивидуалните потребности на деца и ученици с множество увреждания,
- Методики за вербално и невербално оценяване – ПЕКС (PECS) система,
- МАКАТОН,
- Метода "Тадома",
- Метода "С-МАР",
- методики и стандартизирани инструменти за оценка на интелектуално развитие – Тест "Бине-Герман", Тест на Уекслър и др.;
- Стандартизирани методики (тестове, матрици, коректурни проби, батерии) за оценка на когнитивните процеси
- Рейтинг скала за оценка на ADHD (хиперактивно разстройство с дефицит във вниманието)
- Методически помагала и материали за оценяване и развиване на социални умения и емоционална интелигентност
- Методики и помагала за развиване на познавателните процеси на децата, които ежегодно да се обновяват и допълват според нуждите заявени от психолога.

7. Указания към воденето на задължителната документация

Психологът и педагогическият съветник попълва Дневник за регистриране на дейността на училищния психолог/педагогически съветник. В него се вписват САМО вида на извършените дейности за деня и подпис на специалиста.

Друга част от задължителната документация включва:

- Оценката на потребностите за деца със СОП, **в съответната част** - за психолога;
- Оценката на потребностите за деца в риск - за психолога и за педагогическия съветник;
- Плана за подкрепа, **в съответната част** - за психолога и за педагогическия съветник;
- Оценка на проблема и плана за действие - **като член на екипа** за превенция на тормоза и насилието, съгласно Механизъм за противодействие на тормоза и насилието - за психолога и за педагогическия съветник.⁶

⁶ Дневникът за регистриране на прояви на тормоз от второ и трето ниво съгласно Приложението към Механизма се попълва от всеки наблюдавал ситуацията съобразно приетите и утвърдени от директор Правила за реагиране и може да се съхранява от училищния психолог и педагогическия съветник.

8. Необходими области от знания и умения за специализиране за работа в образователен контекст

Професионално развитие

Психологът и педагогическият съветник оценяват собственото си професионално развитие и необходимостта от повишаване на квалификацията. Целенасочено надграждат академичната си подготовка чрез участие в различни квалификационни форми. Дейността от работата си всеки специалист отразява в своето портфолио, което включва:

- Награди;
- Сертификати;
- Участия в конференции, семинари и кръгли маси;
- Проведени обучения;
- Диагностична работа;
- Консултативна работа;
- Организация на извънучилищни приобщаващи прояви;
- Организация и/или участие на родителски срещи;
- Приложени анонимни анкетни карти от родители;
- Консултиране на учители и други педагогически специалисти;
- Публикации по въпросите на училищната психология;
- Проектна дейност;
- Участие в училищни и извън училищни екипи в „работа по случай“;
- Ресурсна обезпеченост

Специализирана професионална подкрепа

Съгласно чл. 46, т. 1 от Наредба № 12/01.09.2016 г. психолозите и педагогическите съветници трябва да имат ежегодно 16 академични часа вътрешноинституционална квалификация. Поради спецификата на работа на тези

специалисти, професионалната подкрепа е част от поддържането на качеството на тяхната работа. Професионалната подкрепа се предоставя чрез организирани срещи между психолози и/или между педагогически съветници с цел обсъждане на казуси, обмяна на добри практики и опит, взаимни обучения и консултации, включително консултации с колеги от сферата на помагащите професии, както и друга специализирана професионална подкрепа, в зависимост от потребностите, опита и квалификацията на специалистите. Професионалната подкрепа се осъществява на училищно, местно и/или областно ниво.

9. Предложения за промени и допълнения във връзка с финансиране на подкрепата, която се предоставя от педагогическите съветници и на училищните психолози и заплащането на труда им

- За осигуряване на качество на работата на психолога и на педагогическия съветник предлагаме да се създаде допълнителен стандарт за Подкрепа на личностно развитие, в който да се включи процент за обезпечаване на училището с тези специалисти по предложения в т. 4 норматив за дейността.
- Психологът и педагогическият съветник са специалисти, чиято работа като време не се припокрива с работата на учителите или на другите специалисти (логопед, ресурсен учител, рехабилитатор и др.), които имат структурирани учебни или терапевтични програми за провеждане на часове с учениците със съответен норматив. Също така, специфичните задачи и функции разполагат училищният психолог и педагогическият съветник в мястото между останалите участници - учениците, учителите, родителите и училищното ръководство и работа, която включва взаимовръзките. Присъствието на тези специалисти в училище продължава от началото на учебната година до последния ден на учебното време т.е. нормативът на тяхната пряка и непряка заетост надвишава нормативите на учителите и на останалите педагогически специалисти. **Тази специфика следва да бъде отразена в заплащането на труда им, което кореспондира с нивото на заместник директора в училище и допълнително заплащане в случаите, когато психологът или педагогическият съветник изпълнява функцията на "координатор на екип за подкрепа за личностно развитие на училището", съгласно наредба 7 за приобщаващо образование.**

- Назначаването на психолог за дейности за допълнителна подкрепа за личностно развитие не се изпълнява от педагогически съветник със същото образование. При необходимост, ако тези дейности се изпълняват от педагогически съветник със същото образование, то следва те да се регламентират в допълнително споразумение към трудовия договор на специалиста със съответно заплащане за допълнителната работа.